

BUDAPESTER
KLEZMER BAND

A holocaust és az izraeli államalapítás után a kelet-európai zsidó közösségek kezdtek eltávolodni mindattól, ami 1945 előtt közismerten zsidó volt. Az egyik ilyen jellemző változás az, hogy *yiddishkei*jük többségi kultúrából kisebbségivé alakult át. Ma már inkább csak az emlékekben él. Emlékszünk néhány szóra, talán egy-két közmondásra, és büszkén mondogatjuk, hogy nagyszüleink még jiddisül beszéltek. Néhány helyen, mint például a jeruzsálemi Mea Searimban vagy a New York-i Brooklynban, a jiddis nyelv még mindig a mindennapi élet része. Amikor egy nyelv és beszélői kihalnak, velük együtt általában az egész kultúra is eltűnik. Sajnos, ez a helyzet a jiddis népzenevel, a *klezmer* néven ismert hangszeres tánczenével is, bár az utóbbi évtizedekben úgy tűnik, hogy ez a zenei örökség kezd mégis feléledni. Régi jiddis kultúránk e szigete újra fiatal askenázi zsidókat ösztönöz arra, hogy visszatérjenek gyökereikhez, a jiddis nyelv *chutzpájá*hoz (hetykeségéhez), a *mame-loshn*-hoz, vagyis az anyanyelvhez, a hegedű nyekergéséhez és a klarinét sírásához. A *klezmer* szó egy régi héber szóból ered (=hangszeres zenész), főként a kelet-európai jiddis zsidó kultúra hangszeres népzenei együttesekre vonatkozik. Amit ma a régi klezmer együttesekről tudunk, az egyrészt idősebb zenészekkel készített interjúkból származik, másrészt pedig a zsidó irodalomból és kutatásokból, mint Moses Beregowski *Zsidó hangszeres népzene* című műve, amelyet 1938-ban adtak ki a Szovjetunióban. A kelet-európai *shtetl* (zsidó falu) életében a zenélési alkalmak gyakran olyan rituális eseményekhez kötődtek, mint a körülmetélési ünnep, a *bar micva*, a *pürimjátékok* és különösen a lakodalmak. A zsidó és a nem zsidó zenei kultúra keveredése meglehetősen nagymértékű volt. A zsidó zenészek józanságra való hajlama nagy szerepet játszott abban, hogy legtöbbször őket kérték fel muzsikálni lengyel, orosz vagy moldvai urak

KLEZMER

többnaposra nyúlt lakodalmain. Hasonlóképpen nem zsidó zenészek, főként cigányok gyakran játszottak zsidó ünnepeken.

A *klezmerim* játszott zene egyaránt volt zsidó és nem zsidó eredetű, különféle stílusban, a hallgatóság kíváncsi szerinti, elégikus daloktól egészen a frivol táncokig. A közép- és kelet-európai klezmer zenészek voltak elődei azoknak a zsidó származású muzsikosoknak, zeneszerzőknek és előadóknak, akik a XIX. század elejétől nagy mértékben hozzájárultak az európai zene kialakulásához.

A *Budapester Klezmer Band* 1990-ben alakult Jávor Ferenc vezetésével. 1945 óta ez az első ilyen jellegű népzenei együttes Magyarországon. Célja a zsidó ünnepek, esküvők és színházak zenei hagyományainak népszerűsítése hazánkban és külföldön egyaránt. Az előadott művek főleg a Moses Beregowski és Joachim Stutchewski által gyűjtött, feldolgozott és kiadott dalok közül valók. A *Hassene* című kompozícióban a régi elfeledett esküvői táncok — a *shemene*, *broyges* és *sholem* — szólalnak meg.

Emellett saját kompozíciók is felcsendülnek, mint például a *Yiddishe Dixie* és a *Bessarabien*. Szerepel még a lemezen a klezmer zene klasszikusává vált címadó dala,

A *Nakht in Gan Eydn* és az *Oi, Tate*, mindkettő Jávor Ferenc hangszerelésében. Az együttes nagy sikerrel szerepelt Izraelben, az V. Nemzetközi Klezmer Fesztiválon Szafedben, továbbá Svájcban, Franciaországban, Hollandiában és Németországban.

I. B. Singer, a világhírű író a Nobel-díj átvételekor mondott beszédében megállapította: „Egyesek holt nyelvnek nevezik a jiddist, csakhogy ugyanígy titulálták a hébert századokon át. Napjainkban a legfigyelemreméltóbb, szinte csodával határos módon feltámadt... Tény, hogy a jiddis irodalom klasszikusai egyben a héber irodalom klasszikusai is. A jiddis még nem mondta ki az utolsó szót. Kincseit még rejtegeti a világ szeme elől.”

Ez joggal elmondható a klezmer zenéről is.

BUDAPESTER KLEZMER BAND

1
GÁBOR TAMÁS
trombone

2
KATICA ILLÉNYI
violin

3
FERENC JÁVORI
leader of the group, piano vocals

4
LÁSZLÓ HERBOLY
drums

5
ISTVÁN KOHÁN
clarinet, es clarinet, bass clarinet

6
ANNA NAGY
accordion

7
GÁBOR KISS
contrabass

1 2 3 4 5 6 7

After the Holocaust and the foundation of the Israeli state, the Jewish communities of Eastern Europe started abandoning everything that had been commonly known as Jewish before 1945. One of the characteristic changes was the fact that their *Yiddishkeit* changed from a culture of the majority to that of a minority. Now Yiddish culture still lives in the mind. We remember some words, perhaps this proverb or that, and proudly state that our grandparents used to speak Yiddish. The Yiddish language is part of everyday life in Mea Shearim, Jerusalem, or in Brooklyn, New York. When a language and its speakers die, the whole culture dies with them. Unfortunately, this applies to Yiddish folk music, including instrumental dance music known as *klezmer*, although this musical heritage seems to have been revived in the last decades. The island of our old Yiddish culture makes young Ashkenazic Jews return to their roots, the *chutzpah* of the Yiddish language, the *mame-loshn*, that is mother tongue, the scraping of the fiddle and the crying of the clarinet. The word *klezmer* stems from an old Hebrew word (=instrumental musician) and chiefly refers to the Jewish-Yiddish folk ensembles of Eastern Europe. What we today know of the klezmer bands of old, originates partly from interviews with elderly musicians, partly from Jewish literature and researches such as Moses Beregowski's *Jewish instrumental music* published in 1938 in the Soviet Union. The occasions for making music in the life of the Eastern European *shtetl* (Jewish village) is often connected with ritual ceremonies, e. g. the circumcision, the *Bar Mitzvah*, the *Purim* masquerades and especially weddings. The mingling of Jewish and non-Jewish musicians was fairly considerable. The Jewish musicians' inclination to temperance played an important role in the fact that they were, as a rule, asked to play at the weddings of Polish, Russian or Moldavian noblemen, which often lasted for days.

KLEZMER

In the same way, non-Jewish musicians, mostly Gypsies, often played at Jewish festivities. The music played by the *klezmerim* was of both Jewish and non-Jewish origin, in several styles, according to the public's wish, from elegic songs to frivolous dances. The klezmer musicians of Middle and Eastern Europe were the ancestors of the musicians, composers and performers of Jewish descent, who made a great contribution to the formation of European music. The *Budapester Klezmer Band* was founded by Ferenc Jávori in 1990. Since 1945 it has been the only folk ensemble of this type in Hungary. Its goal is to reclaim and teach the musical traditions of Jewish festivities, weddings and theatre performances both in this country and abroad. The works played are taken chiefly from the ones collected, arranged and published by Moses Beregowski and Joachim Stutchewski.

In *Hassene* the long-forgotten wedding dances such as *asshemene*, *broyges* and *sholem* resound. Besides these, some of the band's compositions — *Yiddishe Dixie*, *Zhok* and *Bessarabien* — can be heard, too. The title track *A Nakht in Gan Eydn* (which has become a classic melody of klezmer music) as well as *Oi, Tate* are on the disk, both of them arranged by Ferenc Jávori. The klezmer band was a great success at the 5th International Klezmer Festival, Safed, in Switzerland, Holland and Germany.

I. B. Singer, the world-famous writer said in his Noble prize acceptance speech: "There are some who call Yiddish a dead language, but so was Hebrew called for two thousand years. It has been revived in our time in a most remarkable, almost miraculous way... It is a fact that the classics of Yiddish literature are also the classics of the modern Hebrew literature. Yiddish has not yet said its last word. It contains treasures that have not been revealed to the eyes of the world."

This can rightly be said of klezmer music as well.

A Nakht in Gan Eydn

Közép-európai zsidó népzene

A Night in the Garden of Eden

Yiddish Folklore from Central Europe

FERENC JÁVORI

leader of the group, piano vocals

KATICA ILLÉNYI
violin

GÁBOR KISS
contrabass

LÁSZLÓ HERBOLY
drums

ANNA NAGY
accordion

GÁBOR TAMÁS
trombone

ISTVÁN KOHÁN
clarinet, es clarinet,
bass clarinet

Közreműködnek/Guests

ISTVÁN VÁMOS
trumpet

KÁLMÁN BALOGH
cimbalom

A számokat hangszerelte és átdolgozta / Arrangements by

FERENC JÁVORI

1. HOPKE (trad.).....	2m 31sec	8. OLTATE.....	5m 14sec
2. ALTE YIDDISHE TANTS.....	4m 50sec	9. DOINA.....	3m 28sec
3. YIDDISHE DIXI.....	4m 18sec	10. MAZEL TOV.....	4m 22 sec
4. SHNAYDER.....	1m 21sec	11. GAZN-NIGN.....	4m 02sec
5. SHER.....	7m 13sec	12. ZHOK.....	6m 07 sec
6. KALE-BAZETSN.....	4m 56sec	13. VOLEKH.....	3m 01sec
7. BESSARABIEN.....	4m 19sec	14. A NAKHT IN GAN EYDN..	4m 21 sec
15. HASSENE.....	15m 21sec		

PRODUCED BY/PRODUCER: PÉTER HOROVITZ

PUBLISHED BY/KIADÓ: BUDAPESTER KLEZMER BAND

RECORDED BY/HANGFELVÉTEL: HUNGAROTON CLASSIC STUDIO

1995. MÁJUS 29-31.

SOUND ENGINEER/HANGMÉRŐK: FERENC PÉCSI

DESIGN/GRAFIKA: KÁROLY SCHMAL

PHOTO: LÁSZLÓ IKLÁDI

CONTACT: H-1052 BUDAPEST, VÁCI U. 15.

TEL.: 361(113-22-90) FERENC JÁVORI

BUDAPESTER
KLEZMER BAND

VEZETŐ: JÁVORI FERENC

COMPACT
disc
DIGITAL AUDIO

BIEM-ARTISJUS

Szerzői kiadás

A Nakht in Gan Eydn
Közép-európai zsidó népzene

BKB 95/1
MADE IN HUNGARY

ALL RIGHTS OF THE PRODUCER AND OF THE OWNER OF THE WORK REPRODUCED RESERVED. UNAUTHORIZED COPYING, HIRING, LENDING, PUBLIC PERFORMANCE AND BROADCASTING OF THIS RECORD PROHIBITED.